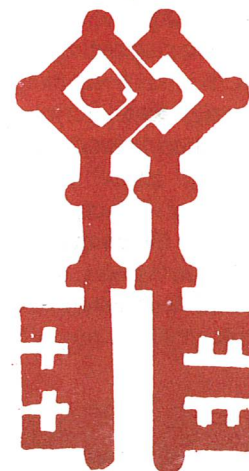
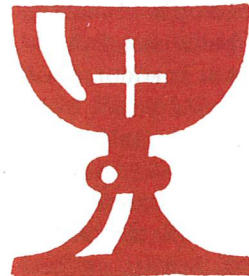
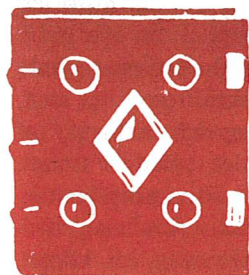

RE-FORMATIO

MEDDELELSER OM KIRKELIG FORNYELSE

5 / november 1991

ISSN 0903-6113

REJSEBREV FRA ISRAEL

om FRIHED og LIGHED

Krigen var lige afsluttet. Jeg var kommet for sent. Jeg var rejst til "Det Hellige Land" for i humanismens navn at demonstrere min solidaritet med "Guds udvalgte Folk". Hverken etnisk, religiøs eller for den sags skyld politisk var vi ens. Vi var ikke lige; men uligheden betød ikke, at den ene var bedre end den anden, kun at vi var uens. Vi havde dog een ting til fælles. Vi havde begge en fortid som forfulgte, og det var som tidligere koncentrationslejr-fange, at jeg ønskede at demonstrere min solidaritet med det jødiske folk, at dele faren med dem. Men som sagt, jeg kom for sent. Våbenhvilen var brudt ud to dage før El Al flyet landede i Tel Aviv.

Endnu under indtryk af masseme-diernes enorme omsorg for de danske gidsler i Bagdad, og disses angstfyldte reaktioner på den ulykkelige situation de var eller selv havde bragt sig i, kørte jeg med bussen til Jerusalem. Det var ikke mit første besøg. Tidligere var det gold ørken, man kørte igennem på vej til Jerusalem, nu var det opdyrket agerland. Men vragene af ituskudte militærkøretøjer fra tidligere krige lå endnu spredt ved vejsiden. Nej, vi var ikke lige. Jeg havde nydt freden, lige siden jeg kom hjem fra de tyske KZ-lejre i 1945, og jeg havde haft det privilegium at kunne vende hjem til noget, som ubestridt var MIT fædreland. Jeg var endog så heldig, at

hele min familie trods forfølgelse havde overlevet. Her var historien en ganske anden.

Ankomsten til Jerusalem styrede jeg straks mine skridt mod det sted, som for mange er det "helligste" af alle hellige steder, Yad Vashem. Mindesmærke, forskningscenter, tempel eller kirke - som man vil - men først og fremmest en klippe, hvorfra man skuer ud over et ufatteligt hav af grusomhed og menneskelige lidelser. Det var ikke min første pilgrimsfærd til dette sted, men der var kommet noget nyt til. Imellem nogle høje skråninger bevægede vi os hen imod en mørk indgang. Et skilt nåede lige netop at minde os om, at vi skulle holde fast i et tov, når vi kom ind i den korridor, der lå foran os. Og så forlod vi det blændende sollys, og havde midt i det totale mørke, der herskede inde i bjerget, kun et tov at klamre os til. Navlestrengen der forbandt os med nutidens lys, der lå bag os, og fortidens mørke, der lå foran os. Vi fulgte tovet, og pludselig så vi tusinder af levende kærtter spredt ud i rummet foran os, som om de hang på et kæmpemæssigt usynligt juletræ. Og lidt efter lød en kvindestemme: Rebecca Cohen, 12 år, Brno, Tjekkoslaviet; Adam Meyer, 9 år, Rotterdam, Holland. - Og en mandsstemme fortsatte: Sahra Kahn, 2 år, Wien, Østrig; David Rubinstein, 17 år, Warszawa, Polen.

Det tager dem fire et halvt år at minde os om navnene på den halvanden million jødiske børn, der blev myrdet af nazisterne, hviskede en stemme i mørket ind i øret på mig, og der kommer stadig nye navne til. Men når de er kommet listen igennem, begynder oplæsningen forfra, igen og igen til evig tid. Ved sindrige spejlanordninger er der sørget for, at 500 levende lys, der ustandselig udskiftes, bliver til et lys for hvert af de myrdede børn. De kom fra forskellige lande, talte forskellige sprog, havde ikke nødvendigvis samme religion, og deres kortvarige bekendtskab med livet havde haft et vidt forskelligt indhold. Kun i martyriet og døden var de lige.

Mine tanker gik godt 45 år tilbage i tiden. Det var kort før jul 1944. Sulten havde allerede krævet et betydeligt antal ofre blandt de 1500 fanger, som i koncentrationslejren Porta Westphalica arbejdede dag og nat som minearbejdere i de Westphalske bjerge, i den tågede dal hvor Weserfloden bryder igennem bjergkæden på vej mod havet. Det var hverken guld, malm eller kul herrefolket søgte inde i deres bjerge. Det var sikkerhed - sikkerhed for deres krigsindustri, sikkerhed for dem selv, sikkerhed imod de allieredes overlegne luftvåben. De 1500 slaver kom fra Sovjetunionen, Frankrig, Holland, Polen, Tjekkoslaviet, Jugoslavien, Tyskland og andre lande. To hundrede var kommet fra Danmark, men mange var allerede døde, og andre var sendt på transport til Bergen Belsen, hvor de forsvandt

sammen med tusinde andre. Det var mennesker med vidt forskellig baggrund, som var havnet i samme koncentrationslejr af vidt forskellige grunde. Der var kriminelle, krigsfanger, modstandsfolk, Jehovas vidner, homoseksuelle, zigeunere og andet godtfolk. De første 100 danskere, som i september 1944 ankom til lejren, var modstandsfolk. Den næste sending omfattede 100 uskyldige mennesker, som var taget af tyskerne efter politiets straffeliste, da det danske politi blev arresteret og sendt til Buchenwald.

Det var et fangesamfund, som oprindeligt bestod af 1500 særskilte individer, hver med sin historie, hver med sine forudsætninger, hver med sin identitet. De var af skæbnen nu blevet placeret i et samfund, der som sin yderste målsætning havde udslettelsen af enhver individualitet, enhver selvstændighed. Man søgte at opnå dette ved ydmygelser, mishandlinger, undertrykkelse, maximale arbejdskrav, minimale muligheder for hvile og søvn, kulde og sult. Kun gaskamrene manglede. I den henseende var disse fanger privilegerede i sammenligning med de jødiske børn, der mindes af den halvanden million kærtter, som jeg nu stod omgivet af.

Efter 2 - 3 måneders ophold i Porta Westphalica blev det klart, at der var store forskelle mellem de enkelte fangers evne til at modstå lejrens fysiske og etiske pres; men det uafvendelige slutresultat manifesterede sig i hastigt stigende grad i form af sultendes slutfase. Igennem uger havde fangerne kunnet observe-

re deres eget vægttab, der medførte, at næsten hver knogle blev synlig på kroppens overfalde. Så begyndte benene at svulme op, og diarreer og hyppig vandladning blev en plage. Trætheden voksede og voksede, og nu kom så også denne evindelige hoste. Mon jeg har fået tuberkulose, spurgte den ængstede fange sig selv. Men han turde ikke sige det højt. For hvad ville der så ske med ham? Men han holdt snart op med at spørge, for sulten slog sig også på hjernen. Han holdt op med at drømme, kunne ikke længere i fantasien se sine kæres ansigter, og nåede dermed til fortvivlelsens rand. Men også det holdt op. Livet forsvandt fra hans øjne, og apatiens nåde sænkede sig over ham. Der vaklede han så afsted, det levende skelet med et tilsølet tæppe over hovedet på vej til latrinet. Kunne han nå det? Hvis ikke risikerede han at blive tævet ihjel af en af kapoerne. Møgsvin, var den betegnelse de hæftede på deres offer. Muselmand kaldte hans medfanger ham. Men hvis han nåede sit bestemmelsessted, ville han så falde i latrinrenden og der finde sin grav? Måske. Af jord er vi komne, til jord skal vi blive. Og næste dag ville der nok være en medfange, der forgæves spurgte efter sin ven. Men ingen havde set ham, ingen ville kunne genkende ham, for muselmændene var alle ens. Den store drøm om lighed var gået i opfyldelse.

Men inden da havde uligheden gang på gang kunnet tænde en håbets kærlighed for alle de fortvivlede. For de danske fanger i Porta blev

det lige før jul i 1944 husmanden, Nikolaj Nikolajsen fra Skamlingsbanken, der tændte denne kærlighed. Røde Kors havde sendt madpakker til de sultende danske fanger. SS og kapoerne havde stjålet deres "andel", nu skulle de danske fanger have resten. Men det skulle ske med manér. Danskerne blev beordret over i et hjørne af den lille fangegård, medens SS og kapoerne tog opstilling i et andet hjørne, mætte og fulde af forventning til den forestående juleforestilling. Men ovre i det tredje og fjerde hjørne samlede der sig nu nogle andre tilskuere - 1000 sultne russere, som også gerne ville have julegaver. Det varede ikke længe, før danskerne blev klare over, at der var lagt op til massakre. Som en truende mur kom russerne nærmere og nærmere, og i sin angst råbte en ung dansker højt: "Nikolaj, Nikolaj, kom og hjælp os!"

Nikolaj var kendt i hele lejren. Han var stor og bomstærk, og han var lige så hjælpsom og god, som han var stærk. Utallige fanger af mange nationaliteter havde søgt hans hjælp ude i minerne, når tipvognen blev for tung, eller når SS-vagtens pisk begyndte at markere utilfredshed med en udmattet slaves skovlarbejde. Nikolaj talte vestjysk og havde aldrig lært andre sprog, men han havde ingen vanskeligheder med at kommunikere med medfanger fra Sibirien, Paris, Riga eller hvor de nu kom fra. Han talte bare lidt højere og hjalp.

Og nu trådte han så beskyttende frem foran de dødsens angste danske

fanger. Med de buskede øjenbryn og den sværlemmede store skikkelse lignede han dovregubben, men hans milde øjne udstrålede en kraft, som var endnu større end den fysiske. Med udstrakte arme gik han langsomt frem mod den russiske menne-skehob. Da de mødtes midt på pladsen, tordnede Nikolaj: "Holdt". Russerne tøvede lidt, gik endnu et par skridt, men så standsede de. I nogle angstfyldte sekunder så de danske fanger, hvorledes Nikolaj ene mand og de 1000 russere tog mål af hinanden. Så var det klart, at Nikolaj havde situationen under kontrol. Når Nikolaj sagde holdt, så standsede man. Nikolaj sænkede armene og vendte sig derpå om mod sine skræmte landsmænd til hvem, han blot sagde: "Og så deler vi". - SS'erne og kapoerne forlod skuffede deres tilskuerpladser, og der blev julemad til alle. Da Nikolaj få uger senere døde af sult, følte alle det som et tab af deres far.

Jeg rev mig ud af minderne om et enestående menneske, som var uden lige og koncentrerede mig atter om den halvanden million kærlighed, som omgav mig. Hvem havde passet på de jødiske børn. Havde der været nogen, som trøstede dem, som sikrede dem troen på menneskene? Tynget af disse tanker vendte jeg tilbage til lyset og nutiden. I anlægget omkring Yad Vashem ligger der en robåd. Den er blå, og de har med rødt malet navnet HD på den. HD står for Holger Danske. En jødisk gymnasielærer stod foran båden og holdt foredrag for sin klasse. Vi var

en lille gruppe af danske, der lyttede med, og selvom vi ikke forstod hebræisk, så blev vi dog klare over, at båden kom fra Gilleleje, og at det var de danske jødernes redning, hun fortalte om. Da eleverne blev klare over, at de havde fået selskab af en gruppe danske modstandsfolk, så blev "timen" en hel del længere end planlagt. Det vil nok ikke være helt forkert at sige, at de danske jødernes redning har haft den samme betydning for jødernes fortsatte tro på mennesket, som Nikolaj Nikolajsen havde for Porta-fangerne.

Men jeg skulle videre, og på min rejse op mod den libanesiske grænse blev der bl.a. tid til at besøge den af mange danske kendte og besøgte Kibbutz Mordechai. Vi blev modtaget af en elskelig dansk kvinde, der havde boet i denne Kibbutz i adskillige år. Hun fortalte levende om den ånd, der herskede i Kibbutzen, som blev styret efter princippet: "Man skal yde efter evne og nyde efter behov". Det lød smukt, og en gammel kommunist i vort rejseselskab blev synlig bevæget. I sin takketales konstaterede han, at den socialistiske ånd endnu levede i denne Kibbutz, fordi den bestod af gode mennesker. Han følte sig bekræftet i sin ungdoms tro på den socialistiske idé, men måtte erkende, at den kun kunne realiseres blandt gode mennesker.

Jeg måtte give ham ret ikke i hans tro, men i hans senere erkendelse. Hvor mange ville ikke hurtigt finde ud af, at deres evner er små, medens deres behov er stort. Og

dem, der evt. måtte komme til den modsatte konklusion, de måtte blive tvunget til at opgive troen på, at vi alle er lige.

Når denne lighedsproblematik bliver ved med at plage mig, så skyldes det jo nok, de store skuffelser, som ventede de KZ-fanger, der overlevede krigen. Vi havde været heldige, nogle få ud af millioner. vi oplevede at se den største af alle vore drømme gå i opfyldelse: Friheden. Vi havde diktaturet og ensretningen bag os og så nu frem til en fri udfoldelse af det enkelte menneskers personlighed. Pigtråden blev klippet over, fangeuniformen blev brændt, og vi og vore børn skulle nu til at glæde os over livets mangfoldighed i frihed - den frihed som så mange var døde for. Men hvad skete? Verden gik endnu engang af lave.

I Øst blev drømmen om frihed en statsforbrydelse, og i Vest voksede en ungdom op, som nok accepterede frihed som et lidt risikabelt, men selvfølgelig gode, men som samtidig eensidigt og blidt rettede kursen mod lighedsidealet. For den tidligere fange var skuffelsen over at se frie

den trådt under fode på, eller i bedste fald blot negligeret, en umådelig skuffelse. Og den blinde tro på lighed var for mange utopisk og menneskefjendsk. Hvor ligger grænsen mellem idealismen og danskerens skødesynd, misundelsen? Men nu er det overstået. Lighedsnarkomanernes korthus er faldet sammen. Jeg tror gerne, at beboerne i Kibbutz Mordechai er et udvalg af særdeles gode mennesker, men at jorden skulle være befolket af lutter engle, det kan man vist ikke bilde vore børnebørn ind, hvor gode og idealistiske deres naive forældre end var.

Og nu er jeg så vendt hjem igen fra denne rejse til "Det Hellige Land". Hvis jeg lever længe nok, er det mit håb engang at kunne tage mine børnebørn ved hånden og sammen med dem foretage en sidste pilgrimsrejse til Yad Vashem for at fortælle dem, hvor kostbar en gave frihed er, hvor vigtig respekten for det enkelte menneske er, og hvor skønt livet er i al sin mangfoldighed.

Jørgen Kieler
Overlæge, Dr. med.
Rungsted.

KØBENHAVNS VESPERRING. Søndag den 5. januar 1992 kl. 17,00 i Bethlehemskirken, Åboulevarden: FEST-VESPER. Prædikant: pastor Hans Chr. Christensen. Medbragt mad kan spises. Kl. 19,00 er der Epifani-aftenmesse efter stedets skik.

DE KØBENHAVNSKE KIRKESTÆVNER. Søndag den 8. december 1991 i Bethlehemskirken, København. Kl. 14,00: Messe. Herefter foredrag ved cand. teol. Ole Andersen om: Bibelsyn. Kl. ca. 17,00: Vesper.

For himmel, ikke for jord...

af Christian Braw, præst i Sverige.

Striden tilhører Kristi Kirkes livsvilkår her på jorden. Jesus siger: "Tro ikke, at jeg er kommet for at bringe fred på jorden. Jeg er ikke kommet for at bringe fred, men sværd." (Mt. 10,34).

Men Kristi Kirkes strid er ikke det samme som de stridigheder, som skyldes ondskab, dumhed, hovmod, uvidenhed og rædsel. Kristi Kirkes strid adskiller sig fra stridighederne derved, at den handler om noget ganske bestemt. Den handler om verdens forvandling og fornyelse.

Det forholder sig således, at hele bibelen, fra først til sidst, handler om dette ene: Den gamle skabnings forvandling til den nye. Det er altså ikke således, at den gamle skabning skal helt tilintetgøres, men den gamle skabning er det, som den nye skabning formes af. Og denne forvandling er et værk af Guds kærlighed. Men forvandling eller fornyelse sker ikke automatisk overalt hvor Guds kærlighed åbenbares. Tværtimod er det således, at dødsmagterne sætter sig heftigt til modværge. Der er intet de frygter, som det at blive forvandlede af Guds kærlighed. Dette hører sammen med selve det ondes væsen. Det inderste i det onde er, at det vil være sig selv - nok. Det vil være sin egen gud, kredse om sig selv, beundre sig selv, afsky sig selv. Men når Guds kærlighed kommer nær, så brydes troldoms kredsen omkring jeg, mig og

mit. Derfor bliver der panik i mørkets rige overalt, hvor Guds kærlighed i Kristus åbenbares.

Nu er Kristi Kirke det sted, hvor Guds kærlighed i Kristus, Guds forvandlende kraft, tydeligst bliver synlig på jorden. Det er Kristi Kirke, vi bekender os til i trosbekendelsen: "Jeg tror ..på een, hellig, almindelig og apostolisk Kirke..." Vi tror altså ikke på den danske folkekirke. Men vi tror på den ene, hellige, almindelige Kirke, som er den samme til alle tider over hele jorden, og som er til stede overalt, hvor mennesker i tro samles omkring Guds ord og sakramenter, altså også i den danske folkekirke. Vi tilhører Kristi Kirke i den danske kirke, fordi Gud har sat os til at tjene ham der. Som en svensk præst, Erik Petré, plejer at sige: "Jeg er udkommanderet til tjeneste i den svenske kirke". Derfor slutter vi os ikke til noget andet kirkesamfund, og vi danner heller ikke noget eget samfund, men vi tjener Gud i Kristi Kirke, sådan som hun er til stede i den danske folkekirke. Den tjeneste er en kamp, den er en strid - for himlen.

Vor opgave er at kæmpe for, at Kristi Kirke bliver stadig tydeligere i den danske folkekirke, nøjagtig som Indre Mission skal kæmpe for, at Kristi Kirke skal blive stadig mere synlig i Indre Mission. Men er Kristi Kirke da usynlig?

Det er rigtigere at sige, at Kristi

Kirke er en virkelighed, som står på grænsen mellem det synlige og det usynlige. Hun er usynlig på den måde, at intet menneske med bestemthed kan afgøre her i tiden hvilke mennesker, som virkelig tilhører Kristi Kirke. Her gælder Jesu ord: "Jeg har andre får, som ikke hører til denne fold". Eftersom det ikke ligger i menneskemagt her i tiden at afgøre, hvem som er sandt troende, kommer "den rene menighed" altid til at hvile på to store løgne: at den alene omfatter sandt troende, og at den omfatter alle sandt troende på stedet. Ud fra dette synspunkt er Kristi Kirke altså usynlig. Men fra et andet synspunkt er den synlig. Den er synlig på sine kendetegn. 1) Hvor Guds ord forkyn- des rent og klart og bliver modtaget i tro, der er Kristi Kirke synlig. Hvor 2) dåben, 3) nadveren og 4) absolutionen forvaltes efter Kristi indstiftelse og modtages i tro, der er Kristi Kirke synlig. Hvor 5) det apostoliske embede fungerer efter Kristi kaldelse, hvor kristne samles til 6) fælles bøn og liturgi, der er Kristi Kirke synlig. Hvor mennesker rammes af 7) lidelse, fordi de vil være tro mod Jesus, der bliver Kristi Kirke synlig.

Det gælder om alle disse syv kirke- tegn, at de samtidig er de midler, som Guds Ånd anvender til at for- vandle og forny mennesker, så der af onde, selviske og sløve syndere bli- ver gode, selvopofrende og hengivne disciple. Dette er en forvandling som er i gang hele livet igennem, og er afhængig af, hvor trofast Kirken

forvalter nådemidlerne og hvorledes den enkelte tager imod dem. Denne forvandling er en del, endog den første og vigtigste del af den gamle skabnings forvandling til den nye.

Derfor bliver Kristi Kirkes kamp i stor udstrækning en kamp netop for nådemidlerne eller kirketegnene. Vi må kæmpe for at Guds Ord skal modtages netop som Guds ord. Når man fornægter dette, så fornægter man i grunden, at den gamle skab- ning kan forvandles til den nye. Når man siger, at det er uundgåeligt, at bibelen som et menneskeligt produkt er behæftet med fejl, så siger man i grunden, at Guds hellige Ånd ikke formår at gøre noget fuldkomment af det ufuldkomne. Når vi derfor kæmper på dette punkt, så er det en kamp for håbet om skabningens forvandling, det er en kamp for himlen. På lignende måde er det med kampen for dåbens rette for- vanltning. Når vi kæmper for at hele dåbsbefalingen skal gælde, så er det en kamp for vort håb om menne- skets fornyelse. Dåbsbefalingen har to led: Døb dem ... lær dem at hol- de alt, hvad jeg har befaleet jer. Man kan ikke gøre det ene og siden und- drage sig ansvaret for det andet. På samme måde skal vi kæmpe for at nadveren fejres efter Kristi indstiftel- se, med brød og vin, med spisen og drikken. Det er en uhørt sag at tro, at det som rækkes os fra alteret er Kristi legeme og blod. Hvorledes skulle vi kunne tro dette, om ikke Jesus havde lovet os det? Og hvorle- des skal vi kunne tro Jesu løfte, hvor man ikke følger hans ordning?

Det er nemlig således, at Guds ord ikke bare er lov og evangelium, det er også ordning, frelsesordning. Lut- her skriver om det i den store kate- kismus.

Der må kæmpes for løsenøglen og bindenøglen, at begge skal anvendes, både offentligt og privat. Hvor det sker bliver Kristi Kirke tydelig for mennesker. Derfor er det private skriftemål så vigtigt et redskab for Kristi Kirkes genoprettelse iblandt os. Der kræves megen kamp her, fremfor alt indre kamp for at flere skal komme til at modtage Guds nåde gennem dette tegn, skriftemå- let.

I vor tid står kampen særlig hårdt omkring embedet.

Det gælder dels, om der i det hele taget skal findes et særligt præste- embede i den (danske) kirke, dels gælder det spørgsmålet om det skal være et mandligt embede. Vi må se det på den måde: Siger jeg til no- gen: du er præst - så betyder det: Jeg ved, at du har et budskab til mig fra Gud. Det er uhørt at have den tillid til et menneske. Noget sådant kan man kun tro, hvis det menneske har et løfte fra Gud. Men kvinden har intet løfte fra Gud i dette, tvær- timod taler Gud imod kvinden i præsteembedet. Hvorledes skulle jeg kunne tro, at det er ret? I det høje- ste kan jeg hykle at tro eller bilde mig ind, at jeg tror, altså bedrage både hende og mig selv.

Der findes et punkt, hvor vore kir- kemenigheder må kæmpe meget mere end frikirkemenighederne. Det gælder den fælles bøn, gudstjene-

sten. Det er faktisk således, at det tredje bud gælder alle hviledage, ikke bare een om måneden. Det gør Kristi Kirke utydelig, at man aflyser gudstjenesten i visse kirker og henvi- ser til andre, d.v.s. i virkeligheden indstiller gudstjenesten de pågælden- de steder. Her må lægfolket og præ- sterne kæmpe for genoprettelsen af den søndagslige gudstjeneste. Det indebærer også en kamp for den søndagslige gudstjenestedeltagelse - og en kamp for en gudstjenesteord- ning, som er præget af, at kristen bøn er en bøn om det, som Gud har lovet at give. Sand liturgi er altid en ekko af Ordets løfter. Det er gen- nem sådan liturgi og bøn, at menne- sker åbner sig for Guds Ånd, for- vandles og fornyes til at ligne Jesus. Det syvende og sidste kirketegn er det hellige kors, det, som et menne- ske får at bære, fordi han vil være et redskab for Guds forvandlende og fornyende kærlighed. Det er altså ikke det samme som besværligheder, man må finde sig i, fordi man er dum, uvidende, hovmodig og farisæ- isk, men det er netop noget, som rammer den, som er tvunget af Kri- sti kærlighed. Det er korset, som er den trofaste kirkekristnes lidelse for den (danske) kirkes forfald, for de mange tomme kirkebænke, for sek- ternes hærgen og for (Danmarks) sekularisering. Det er lidelsen over ens egen uduelighed og hjertekulde, egenretfærdighed og fejghed. Lidel- sen for dette og på grund af dette er et kors. Og dermed er det også et redskab til at forvandle os, at forny os fra dødelige, selviske væsener til

himmelske kærlighedsfulde Kristusefterfølgere.

Hvad er vore våben eller redskaber i denne strid? Tre af dem skal nævnes her. Det første er bønne. Når en lægmand en søndag morgen beder for gudstjenesten, for prædiken, for gudstjenestedeltagerne og for naboerne, som næsten aldrig går i kirke, da kæmper han Kristi Kirkes kamp. Det andet våben er ordet. Når spørgsmålet om afløsning af gudstjenesten anden pinsedag bliver forhandlet, så vil et menighedsrådsmedlem måske sige: "Det kan jeg ikke gå med til. Det medfører, at der ikke bliver nogen gudstjeneste i vor menighed den dag. Klokkerne kalder ikke, ingen samles til bøn iblandt os. Det gør Kristi Kirke mere utydelig og fraværende i vort sogn. Jeg kan ikke være med til dette, og jeg synes heller ikke, I andre skal støtte det". Dette er en kamp for Kristi Kirke i ord, en kamp, som kan medføre lidelse. Det tredje våben er handling. Arndt taler "Paradishaven" om bøn i hand-

ling. Sådanne handlinger er at deltage i gudstjenesten, at ofre til Nødhjælpen og Sct. Lukasstiftelsen, at samle underskrifter mod abort. Bøn og handling danner i sig selv i mange tilfælde en helhed, det er dette som kaldes at bede med hånden på ploven. Netop ofret som bøn i handling har en uhørt virkning. Det forholder sig nemlig således, at hver sag er nøjagtig så meget værd, som nogen er beredt at ofre for den.

Kristi Kirkes strid er indsat i en stor, håbefuldst sammenhæng: den gamle skabnings forvandling til den nye. Derfor er det en håbefyldt og meningsfyldt strid. Også når vi kæmper for det apostoliske embede og den søndagslige gudstjeneste og kommer i konflikt med mennesker, som vi elsker og af hele vort hjerte vil være venner med - også da er det en håbefuldst strid, netop fordi den til sidst handler om dette store og underfulde, som hedder skabningens fornyelse. I denne strid gælder Jesu løfte: "Jeg er med jer alle dage". Derfor går vi i strid og er glade.

DEN STORE HVIDE FLOK-

Sankt Kjeld fra Viborg (1105-1150) er en dansk helgen i ordets fuldeste betydning. Han var født i landsbyen Venning vest for Randers og virkede hele sit liv i Danmark. Og da han blev saligkåret i 1189,

skete det efter en lokal (i modsætning til romersk) proces forestået af biskop Absalon. Sct. Kjeld var kendt for sin omsorg for fremmede, fattige og syge, og der berettedes om mange mirakler ved hans grav. Som 45-årig blev han døende ført over i

Viborg domkirke, for hvis kanniker han var provst, og her viste Kristus sig for ham i et syn omgivet af sine engle. Over 700 år senere skildrede Joakim Skovgaard Sct. Kjelds åbenbaring med sin freske i den nuværende domkirkes apsis og skabte således forbindelse mellem den middelalderlige danske helgen og efterreformatorsk dansk folkekirkelighed.

I kristenhedens helgenskare indtager de helgener, der har en tilknytning til Danmark, imidlertid kun en meget beskeden plads. Som optakt til Niels Steensens saligkåring i 1988 udgav det danske udenrigsministerium et lille skrift om ham og talte, inklusive Steensen selv, kun ni danske helgener. Blandt disse synes det kun at være Sct. Knud Konge (1043-1086, kanoniseret ca. 1099) og Sct. Knud Lavard (1096-1131, kanoniseret 1169) foruden Sct. Kjeld, der både er født i Danmark og har inspireret en dansk kultur. De øvrige må danskerne dele med andre folkeslag.

Sct. Ansgars personlighed satte sig ganske vist stærke spor i den danske samtid, men Ansgar (801-865, kanoniseret et eller to år senere) er ikke blot Danmarks, men hele Nordens apostel. Dertil kommer, at han var født i Frankrig og endte sine dage som ærkebiskop af Bremen. Wilhelm af Æbelholt (1127-1203, kanoniseret 1224) var ligeledes født i Frankrig, og selv en mand med et så dansk-klingende navn som Thøger af Vestervig (død før 1067, kanoniseret 1067 eller 1117) kom oprindeligt fra Thüringen, læste teo-

logi i England og blev præsteviet i Norge, hvor han en tid var Olav den Helliges kapellan.

Knud den Helliges søn, Karl den Gode (1094-1127), er heller ikke nogen egentlig "dansk" helgen, selv om han figurerer på Udenrigsministeriets liste. Efter drabet på Knud den Hellige drog Knuds hustru og sønnen Karl til Flandern, hvor Karl som voksen besteg den flanderske grevtrone og i den egenskab lagde grunden til det "helligheds ry", der er helt afgørende for enhver salig eller helgenkåring. Karl har næppe nogensinde haft en dansk kult, og han blev tilmed først kanoniseret i 1882.

Forestillingen om en "dansk" helgenskare vanskeliggøres yderligere, når man betænker de danskere, der er kanoniseret efter reformationen. Middelalderlige helgener kan henføres til en fælles dansk kirkehistorie, men efter 1500-tallets religiøse, sociale og politiske stridigheder begynder begreberne at blive uklare. Sct. Villehad (født 1482 død efter 1572, saligkåret 1675, helgenkåret 1867) var en dansk franciskanermunk, der blev fordrevet under reformationen, og som blev slået ihjel i Nederlandene. Niels Steensen (1638-1686, saligkåret 1988) var født som lutheraner, men konverterede i 1667 til katolicismen. I begge tilfælde stillede helgenernes konfession sig i vejen for at de kunne opholde sig i Danmark, og det er et åbent spørgsmål, om ikke deres katolicisme - paradoksalt nok - stadigvæk umuliggør, at de herhjemme betragtes

som "danske" helgener på trods af Udenrigsministeriet blå stempel. Den katolske reformbølge, der blev sat i system i Tridentinerkoncilet i midten af det 16. århundrede, skabte en ny katolsk kultur, der på mange områder var væsentlig forskellig fra middelalderens kirke. Dette forhold har formentlig været medvirkende til i mange danskeres bevidsthed at cementere den katolske kirke som noget udpræget sydlandsk og derfor noget, der var og er Danmark og (rigtige) danskere uvedkommende.

Men i det hele taget kan spørgsmålet om helgenernes nationale tilhørsforhold nemt fjerne opmærksomheden fra den kristne selvforståelse, der er helgenens egentlige "raison d'être" og som skal tjene resten af kirken til forbillede. I skæringspunktet mellem helgenens "vita" og den virkelighed, der er de troendes, bør det nationale kun være en blandt mange indgangsvinkler, og aldrig den vigtigste.

Før reformationen adskilte Danmark sig ikke meget i den folkelige helgendyrkelse fra det øvrige Europa. Til trods for lokale islæt prægedes den almindelige fromhedspraksis først og fremmest af de helgener, som danskerne havde taget til sig udefra. Og det var dem, der satte deres præg på danske person- og stednavne, almanakken og den kirkelige udsmykning.

Fremmest i helgenskaren er naturligvis Vor Frue. Men også Jomfru Marias moder, Skt. Anna, Johannes Døberens moder, Skt. Elisabeth, Døberen selv og de tolv apostle

repræsenterer de bibelske helgener. Hertil kommer evangelisterne og de store martyrer: Laurentius (som domkirken i Lund indviedes til), Sebastian og Katharina af Alexandria, for slet ikke at tale om de store ordengrundlæggere: Benedikt, Dominikus og Frans af Assisi. En særlig aktualitet for danskere har de søfarendes værnehelgen, Skt. Nikolaus, altid haft, og der er ironisk, at han idag gennem en sælsom metamorfose nu som "Santa Claus" er uundværlig i enhver juleudstilling på Strøget.

Måske fik den folkelige fromhed sit tydeligste og mest europæiske præg gennem den popularitet, der blev De Fjorten Nødhjælpere til del. Det er en gruppe helgener (heriblandt Katharina af Alexandria, Erasmus, Kristoffer og Barbara), der anråbtes i al slags nød, og som derfor fik en særlig tilknytning til hverdagslivet. Deres kult opstod i Tyskland i det 13. århundrede, hvorfra den med stormskridt bredte sig til Danmark og Sverige. Den eneste nordiske helgen, der fremstår med tilnærmelsesvis samme tyngde som de her nævnte er Skt. Birgitta af Sverige (1303-1373, kanoniseret 1391).

Den tosidighed, der gælder i den danske helgendyrkelse mellem lokale helgener i streng forstand og de helgener udefra, som de lokale har taget til sig, afspejler et princip, der også kan iagttages i enhver helgen- eller saligkåring.

På den ene side skal initiativet til en kanonisation altid være lokalt. Det er i helgenens nære miljø, at

hans eller hendes "helligheds ry" skal stå sin første prøve. Som alle andre mennesker er også helgenen et produkt af en given tid og et givet sted, og hans hellighed er et resultat af Guds nådes virke i en konkret sammenhæng.

På den anden side søger helgenen i sin "heroiske" efterlevelse af Kristus at vidne om en guddommelig dimension i al menneskelivet, og helgenen bliver derfor medansvarlig for hele den kristne verdens forståelse af, hvad Gud i det hele taget er. En helgen er således en unik skikkelse med en altomspændende bestemmelse. Denne bestemmelse må nødvendigvis være grænseoverskridende i tid såvel som i sted, og denne universalitet, denne teologiske realitet, i helgenens levned udgør kanonisationens andet kernepunkt.

Frans af Assisi er et godt eksempel på en middelalderskikkelse, der har bevaret sin individualitet og som fortsat virker tiltrækkende og inspirerende på meget vide kredse. I historien om Frans optræder til overflod de tre traditionelle kristne dyder: tro, håb og kærlighed, men hans gudfrygtighed gør ham hverken uvirkelig eller uudholdelig. Tværtimod synes han ikke mindst gennem den økologiske debat at stå frem med stor tydelighed og øge sit tag i det moderne menneske i dets famlende forsøg på at komme overens med sig selv og sin omverden. For en dansker er det derudover værd at notere sig, at det var med sin biografi "Den hellige Frans af Assisi" (1907), at Johannes Jørgensen i

sin tid opnåede internationalt ry.

Mother Theresa er forlængst blevet "kanoniseret" - om ikke af Kirken, så af den offentlige mening. Hendes orden "Missionaries of Charity" arbejder over hele kloden, og den danske "Aktion Børnehjælp" er typisk for, hvordan hendes eksempel bærer frugt på tværs af landegrænser. Mother Therasas styrke ligger i hendes vished om et endemål for tilværelsen, der ligger udenfor mennesket selv; en finalitet der på den ene side relativiserer de vanskeligheder, der er alle menneskers lod, og som på den anden side giver hende og hendes medarbejdere kræfter til at tage sig af de allerfleste hjælpeløse. Hendes "fromhed" er for de fleste umiddelbart genkendelig, og selv for mennesker, der ikke forstår hendes motiver, synes rækkevidden af hendes indsats at have et videre perspektiv, sammenlignet med de hjælpeorganisationer, der arbejder på et rent humanitært grundlag.

Een gang om året - den 19. januar - bliver der læst messe for Knud den Hellige i det sidekapel i Santa Maria i Traspontina i Rom, der i 1640 blev indviet til ham. Den danske ambassade i Rom smykker kapellet med røde og hvide nelliker, og messen er en fortrinlig anledning for danskere til at mødes og midt blandt byens mange andre fester for kendte og mindre kendte helgener mindes Danmarks værnehelgen. Og Knuds landsmænd har god grund til at være stolte af slægtskabet. Men de gør også klogt i at erindre, at helgener nu engang ikke bliver kan-

oniseret for deres patriotisme, deres militære indsats eller deres kongegerning. Helgener kanoniseres for deres kærlighed til Gud. Det er i den egenskab, de har bud til alle

mennesker, og det gør dem til sande verdensborgere.

Andreas Rude.

Mag. art. i litteraturvidenskab.

LITURGISKE BEMÆRKNINGER: November-December

November og december er årets mørke måneder: dagene er korte og formørkes ofte af tunge skyer. Men over disse måneder stråler lyset fra to store kirkefester, henholdsvis i begyndelsen af november og i slutningen af december.

Den første dag (eller den første søndag) i november får vi på Alle Helgens Dag et glimt af den himmelske herlighed i lys og guld. Tænk blot på omkvædet (antifonen) til Jomfru Marias lovsang (magnificat): "O, hvor herligt er ikke riget, hvor alle helgen fryder sig med Kristus! Klædt i hvide klæder følger de Lammet, hvorhen det går." Eller tænk på vore store danske Alle Helgen-salmer: Brorsons "Jeg ser dig, du Guds Lam, at stå" og "Den store hvide flok vi se", Grundtvigs "Helgen her og helgen hisset" og den fra engelsk oversatte "For alle helgen, som i Kristi tro". Når vi fejrer Alle Helgen, kan vi godt gribes af den oplevelse, at vi allerede sidder i det himmelske lys, beseglede som Guds tjenere med korsets tegn for ansigt og bryst, omfattede af vor Herres salig-prisninger: "Salige er de fattige i ånden, thi Himmeriget er deres.

Salige ...Salige..." I det stærke lys fra Alle Helgen kan vi også den følgende dag mindes vore afdøde, om hvem vi mener, at de er gået forud for os med troens tegn, de, som nu er på vej ad den vej, som vi ikke kender, på vej til det mål, som intet øje har set og intet øre hørt, som Gud har beredt for dem, der elsker ham (jvf. 1.Kor.2,9). Trøstigt befaler vi dem i Guds hånd og beder, at Han, som har begyndt sin gode gerning i dem, også vil fuldføre den i dem indtil Jesu Kristi dag (jvf. Fil. 1,6).

Fra disse lyse dage først i november vandrer vi så gennem den måned, som snart begynder at præges af den kommende Jul: reklamerne i vore brevsprækker, lysene på gaderne, udstillingerne i butikkerne. "Nu er det jul igen", synges der. Men nej: først er der Advent. For en sand kirkelig fornyelse må vi genskabe Adventstiden med forventning, beredelse og bod. Adventstidens stemning er så smuk ramt i Jonas Lie's sang: "Ind under Jul" fra ca. 1865: "Sindet bøjer sig ned til sidst, véd ikke, hvor det skal modet tage; Året ...fryser og føler, dets kraft er omme, - så må det være før Jul kan

komme. ...Netop som jord ej mer kan råde, kommet et frelsens væld af nåde, så kommer Jul". Sindets stemning i Adventstiden må blive, som Brorson synger om det i Jule-salmen "I denne søde Jule-tid": "Knuste hjerter føler bedst, hvad denne store frydefest/ for glæde har at bringe". De fire Advents-søndages hellige tekster fører jo heller ikke glat op til Jul; men med stort drama kalder de til beredelse og bod; Johannes Døber, den store bods-prædikant, er også en stor prædikant i Adventstiden. Men under boden vokser forventningen, som det stærkt understreges for dem, som efter 3 gammel kirkeskik læser Profeten Esajas i Adventstiden. Advent må have tid: vi må forbyde julepyntning og julemusik og gerne også julefrokoster i vore hjem indtil den sidste uge af Adventstiden, som altid har været en særlig optakt til Jul. (De, som har Dansk Tidebog, kan se de særlige antifoner til den sidste uge, s.172.)

Så kommer Jul. Om Julen har hvert sogn og hver familie vel sine skikke; men vil man tilføje de vante skikke noget godt, skulle det ikke være umuligt at ændre ved de gamle skikke. Således skulle det være

muligt i de allerfleste danske pastorer at indføre en højmesse Julenat (Midnatsmesse eller Kristmesse), hvorved en højmesse igen kunne blive mange danskes julegudstjeneste, hvadenten man vil gå til alters eller ej. Videre skal her kun siges lidt om Julens varighed: I første omgang varer Julen til og med Nytårsdag, før den 2. januar bør ingen kirkelig familie smide juletræet ud eller pakke pynten ned. Nytåret begynder i Julen: "den høje gæst - steg til lave hytter ned / med nytårsgaver: fryd og fred" - eller med et udtryk fra sangen "Skyerne gråne": "Jul gør lyksalig nytår". Efter nytårsdag følger nogle overgangsdage før Julens anden omgang: Hellig tre Kongers Dag den 6. januar, som efter gammel nordisk skik fejres i 8 dage, altså til og med den 13. januar. Men da er Julen også slut, dog at dens stemning gerne skulle bevares i hjerterne indtil Kyndelmisse den 2. februar. Så er man jo forresten allerede helt igennem den for mange trælse januar - og langt ude over november og december, som her skulle skrives om.

Peter Østerby-Jørgensen
Galtrup Præstegård.

FÆLLESSKABET KIRKELIG FORNYELSE i NORGE

afholder KIRKESTÆVNE på GRAN fra fredag den 10. januar til søndag den 12. januar 1992. Emne: "Gud - Herlighedens Far" (Efeserbrevet 1). Nærmere oplysninger om kirkestævnet kan fås ved henvendelse til Informations redaktør. Forhåbentlig bliver der deltagere fra Danmark.

KOMMENTAR I

til arbejdsgrundlagets artikel om NADVEREN. Ved pastor Bjørn Hansen, Hans Egede Kirke, København.

NADVEREN (fra Arbejdsgrundlaget for Fællesskabet Kirkelig Fornyelse)

I den hellige nadver gør Herren ved Helligånden sit offer på Golgatha virkende og nærværende i verden og delagtiggør den nadverfejrende menighed i sit legeme og blod under brødets og vinen skikkelse.

I nadveren opbygges menighedens fællesskab, og den døbte styrkes og forpligtes til et liv i forsoning med Gud og sit medmenneske.

NADVEREN er navnet for den arv, der samledes til os, dengang Gud - midt i tiden - blev menneske for vor skyld.

Vor frelser, gudsmanden Jesus Kristus, led da korsets død på galgebakken Golgatha. Han gjorde det som det offer, der skænker syndernes forladelse og evigt liv til hver, som tror på Ham.

Dér fra Jerusalem og Golgatha satte Han sit bord ned blandt os i verden overalt, hvor mennesker kom til tro på Ham.

Han samlede os altid siden om det bord, kaldte os sin kirke, sin menighed, og forbandt os dér til et egentligt fællesskab med sig selv og med hinanden.

Korset - offeret - bordet - fællesskabet: Sådan skabte den Herre Jesus Kristus den arv, som helbreder syndere til evigheden og gav os del i den. Og dér i fællesskabet om bordet står Han selv, den sejrrikt opstandne, levende iblandt os nu.

Skrift og tradition.

Hvoraf kan vi vide, at det forhold sig således? - Af, at Herren selv Skærtorsdag, aftenen før sin død, gav besked og forskrift om dette offer på menighedens bord. - Af, at

Han gentagne gange i 40 dage efter sin opstandelse viste sig for sine troende, netop når de sad om bordet. - Og ikke mindst af, at helligheden fra tempelofringen i Jerusalem fulgte de første kristne brødre og søstre til menighedsforsamlingen hjemme. Dér omkring bordet, den ny pagts alter, holdt de fast ved Apostlenes lære, brødsbrydelsen og bønnerne, og denne levende brug af arven affødte, ved Helligåndens virke, at lovsang og offervillig omsorg fyldte både hjertet og fællesskabet. (Læs Luk. 22,7-20 og 24.13-49, Ap.-G. 2,42-47)

Læg mærke til: Hele menighedens gudstjeneste, lige fra samlingen om Ordet (Apostlenes lære) og bønnerne til måltidets indtagelse (Brødsbrydelsen), er én udelt samling om bordet. Og når vi gør med brødet og vinen på det bord, aldeles som Herren selv befalede det, da er hver enkelt ved troen dækket af Hans offer, og tilsammen er vi Kristi legeme på jorden, så sandt som hver optog Ham selv og Hans fortjeneste i sig ved sakramentet.

Jeg er i dag min JEsu Giest,
O Siæl, bettænck dend høye Fest,

Hand byder dig til Bords med sig,
Ja med sig selv bispiser dig.

Her rækker Han mig under Brød
Sit Legem, som leed Korsens Død,
Og under Viin sit Rosens Blood
Dend dyre Naadis Purpur-flood.

Jeg troer og veed hvad jer her faar,
Endog min Sands det ofvergaard!
Jeg faar min JEsu gandske slæt
Og af Ham selv jeg bliver mæt.
(af Kingos nadversalme D.D. Salme-
bog nr.427 og 129-Salmer nr.942)

Det ligger i sagen, at denne nadverfejring med sakramentets modtagelse er den kristne gudstjenestes kernepunkt. "Communion" kaldes denne modtagelse, d.v.s. "forening" - med Kristus og alle troende: "...for at vi med alle dine troende må blive ét i dig, ligesom du er ét med Faderen..." Således beder vi i den nuværende nadverbøn (1912-ritualet), og således tror vi ved Guds kraft at vokse i det evige livs håb og indbyrdes kærlighed. - Giv os Dig! og giv os derved at vokse! Det er nadverbønnens hovedtanke, og derved er sakramentet for os lægemidlet til udødelighed - ved syndernes forladelse, som Guds tanke er.

Gør dette!

Desværre må vi under dansk-lutherske forhold leve med discounttilstande i ritualdannelsen. Det betyder, at vi vel har "brød på bordet" til menighedens liv, men samtidig må nøjes med at vide og tænke os til meget af den rigdom, Herren har i forråd til os. Og det til trods for, at

vore tidligste søskende i troen havde ord for meget af dette.

Lad os se på enkelte, væsentlige detaljer:

Herren Jesus indstiftede nadversakramentet med få ord. Nu hører vi dem til slut i nadverindstiftelsen, umiddelbart før modtagelsen. Det kunne måske forlede nogle til at opfatte Jesusordene som en magisk formular? Nadveren er imidlertid langt fra magi. Den er Guds gave, noget underfuldt og overnaturligt som det naturligste af verden. Og **nadverordene** er Herren egen **forskrift**, som vi går frem efter, hvorfor de også burde citeres tidligere i handlingen, end tilfældet er nu. Men altså: Herrens egen fremgangsmåde på nadveraftenen tjener som vejledning for os - Han **tog brød / vin, takkede, brød brødet, gav** dem det med ordene: **dette er mit legeme / blod, givet og udgydt for jer.**

Han **tog** således af det fortrolige, jordiske, af Skaberens rige gaver til os. Derfor gælder **takken** først vor jordnære skyldighed til Skaberen. Men dernæst ser vi med tak frem til det underfulde, som kom til, når disse symbolske smuler af et **takoffer** om få øjeblikke rækkes os tilbage som vor del af et underfuldt sonoffer. - Den nuværende nadverbøn er gennemsyret af taknemmelighed, men faktisk forekommer ordet "tak" slet ikke, med mindre præfationsbønnen anvendes til indledning: Vi **takker** og lover dig, Gud Fader Almægtige ved Jesus Kristus, vor Herre ..." (iflg. autoriserede ændringsforslag til 1912-ritualet).

Taksigelsen vier måltidet til Herrens formål. Derfor nævnes **brødet, der brydes**, for at omdeles, og kal-ken, der sendes rundt til deling, for, om man vil, at udgydes blandt deltag-erne. Ofringen, Herrens død, for-kyndes således (1.Kor.11,26). Under brøds og vins skikkelse er den korsfæstede Herre selv til stede som offerlammet, der én gang for alle har dækket (sonet) vor synd. Det anklagende skyldbrev, som var imod os, tog Han bort ved at nagle det til korset (Kol.2,14). For vor skyld er Han én gang for alle blevet, hvad et menneske er, nemlig synder og dermed fordømt, for at vi skulle blive, hvad Han er, nemlig retfærdi-ge: "Den, som ikke kendte til synd,

har Han gjort til synd for os, for at vi kunne blive Guds retfærdighed i Ham" (2.Kor.5,21 og 1.Pet.2,22-24).

Han gav dem det: Så vist som vi spiser og drikker giver Han også os del i offeret, så det gavner os. - Dette er **mit legeme/ pagtens blod**. Således bliver vi ét med Ham og ét i Ham, fordi det er Ham, vi indta-ger.

Hans opstandelsesliv lever i os, så vi bliver levende stene i kirkens byg-værk og levende lemmer på Hans legeme. Hvad der begyndte som hvert enkelt menneskes forligelse med Gud, ender således som et levendegjort fællesskab omkring Kristus. Det begyndte i vor dåb. Det styrkes i hver nadver.

KIRKELIG FAMILIELEJR?

Hver sommer fra 1974 til 1979 og igen fra 1982 til 1984 blev der indbudt til og afholdt KIRKELIG FAMILIELEJR på Sundeved-Centret mellem Sønderborg og Gråsten. Stedet var og er meget velegnet til formålet, idet der både findes kirke, indkvarteringsmuligheder og køkken- og opholds-faciliteter samt camping-plads.

Somme tider har det været på tale at genoplive den gode tradition med KIRKELIG FAMILIELEJR, og efter at have talt både med nogle af de "gamle" deltagere og med nogle mulige "nye" har undertegnede vovet at gøre et udspil ved at reservere Sundeved-Centret til KIRKELIG FAMILIELEJR fra fredag den 10. til fredag den 17. juli 1992. Men for at jeg kan vide, om der er interesse for et videre arbejde med sagen, vil jeg gerne, at alle interesserede straks henvender sig til mig - ikke med en bindende tilmelding, men med en foreløbig erklæring af velvilje.

Det daglige program har været: 7,30 morgenmad; 8,30 morgensang (laudes); 10,00 bibeltide eller lignende (særligt børneprogram); 12,00 frokost; eftermiddagen til fri anvendelse; 17,30 aftensang (vesper); 18,00 middag; 19,30 lejrball eller samvær; 22,00 aftenbøn (completorium). To eller tre gange i ugens løb har der været højmesse, nogle gange har der været en tidlig messe (kl. 7) hver dag.

Det koster 1400 kr. pr. døgn at leje Sundeved-Centret. Den udgift skal

deles ud på deltagerne, hvortil kommer et bidrag til kost. Hvis udgiften alene deles på voksne (for ikke at straffe folk for at få børn), skal der helst være 20-25 betalende deltagere. Er der det?

Svar straks til:

Sognepræst Peter Østerby-Jørgensen,

Galtrup Præstegård,

7950 Erslev Mors, tlf. 97 74 10 76.

USYNLIG VIRKELIGHED!

-replik til Ole Frederik Stjernfelt

Det er nok en fejl at lade Ole Frederiks Stjernfelts artikel i Re-formatio 3/1991 "Usynlig kirke ..." give anledning til større selvransagel-se. Flere ting synes at antyde, at artiklens intention ikke er at blive taget for alvorligt.

For det første ville vel ingen udenforstående i fulde alvor så åbenlyst søge at slå mønt af tidligere brødres forsøg på selvbesindelse - og da især ikke i en sådan nedladende tone. Selvbesindelse er jo ifølge sagens natur et internt anliggende, som udenforstående bør afholde sig fra. Dette er Stjernfelt da efter eget udsagn også klar over - men altså, som det fremgår af artiklens blotte eksistens, flintrende ligeglad med. Denne dialektik med på den ene side Stjernfelts viden om, at han som udenforstående anstændigvis bør afholde sig fra at blande sig, og på den anden side det forhold, at han alligevel skriver artiklen - og så i den tone - synes at antyde, at Stje-rnfelts artikel skal opfattes som selvironi snarere end som ironisering over tidligere brødres selvransagel-se.

For det andet giver Stjernfelts br ug af begrebet "skizofreni" anledning til at afholde sig fra at tage hans artikel alt for højtideligt. Nu er det jo ganske vist in at bruge skizofreni-begrebet til at nedgøre enhver tale om dialektik hinsides egen forstand (såsom læren om Kristi to naturer eller den paulinske lære om den kristne som på en gang retfærdig og synder) men det forandrer ikke det forhold, at den sindslidelse, der med rette benævnes skizofreni, er en alvorlig sag. At knytte skizofreni-begrebet samme med den bibelske lære om dobbeltheden i den kristne natur er at reducere begge dele til pjat og trække tingene ned på et plan, hvor de ikke hører hjemme - og hvor der ikke lægges op til at tage sagerne alvorligt!

Trods denne tvivl har jeg fundet anledning til at producere nærvæ-rende replik. Også det har sine gru-nde.

For det første blev jeg klat over, at Stjernfelts artikel nok alligevel ikke bare er skrevet for sjov. Når nu en mand oplever sit modsætningsfor-hold til den lutherske kirke og dens

kristendomsforståelse som så væsentligt og alvorligt, at han for dette modsætningsforholds skyld ikke blot forlader hjemland, embede og kirke, men endog kaster vrage på sin dåb, da er der næppe grund til at tage hans opgør med samme kirke blot som blot og bar spøg - hvor meget end formen måtte indbyde dertil.

For det andet har Stjernfelts angreb på den kristelige retfærdiggørelseslære givet mig anledning til formelig at mæske mig i de af Herren ordinerede hjertepiller - vist godt nok nogle andre end de af Stjernfelt anbefalede, men alligevel ...

Når Stjernfelt afviser den lutherske skelnen mellem det skjulte og det konkrete, mellem tro og kærlighed, tro og gerninger, da afviser han jo samtidig, at den kristne kan være retfærdig, hvis han ikke selv kan aflæse retfærdigheden i sit liv. Hvis synderen tror sig retfærdig, er tro og gerninger, synligt eller usynligt, adskilt. Og det må man ikke for Stjernfelt! Enten er retfærdigheden synlig eller også er den der ikke. Og så må vi alle, i hvis liv Kristi retfærdighed ikke lader sig aflæse, blot tage til efterretning, at vi slet ikke ejer Kristi retfærdighed. Vi, i hvis liv Kristi Ånd ikke manifesterer sig synligt, må se i øjnene, at vi ikke har Kristi Ånd og således heller ikke hører Ham til. Men mod sligt har Herren jo som bekendt ordineret virksomme hjertepiller.

Sagt på en anden måde: Stjernfelts angreb på den kristelige retfærdiggørelseslære gav mig anledning til fornyet besindelse på Evangeliets

rigdom, som forkyndt i den Hellige Skrift, og dermed til fornyet glæde over Herrens eget løfte: at jeg arme synder, al synd og uretfærdighed til trods, dog må vide mig fri og frelst og ren og retfærdig for Jesu Kristi skyld - også selv om nogle altså betegner denne glæde som skizofreni! Det er om denne fornyede glæde, jeg gerne vil aflægge vidnesbyrd; derfor denne replik.

Jo, jeg har haft anledning til at mæske mig i Evangeliets hjertepiller, som Herren villigt og overdådigt har skænket mig. Jeg har haft anledning til i Den Hellige Skrift, under prædikestolen og ved Herrens eget alter igen og igen at høre Ham bekræfte for mig, at jeg arme og elendige synder for Kristi skyld i troen er og forbliver retfærdig.

Ved sin bitre lidelse og død og ved sin sejrige opstandelse og himmelfart har Kristus gjort fyldest for al min synd og skyld. I den hellige dåb har Han skænket mig sin retfærdighed og gjort mig til Guds elskede barn. Og i den hellige nadver skænker Han mig igen og igen del i sit én gang fuldbragte offer til mine synders forladelse. Og dette gælder og står fast, og Kristus forbliver min retfærdighed, selv om jeg stadig ved selvsyn til enhver tid kan konstatere, at jeg er og forbliver en synder, hjemfalden til dom og straf. Af nåde er jeg frelst ved tro. Jo, også vi har Guds nåde, også vi, i hvem nåden ikke er blevet synlig.

Den virkelighed, som ifølge Den Hellige Skrift er Guds virkelighed, er ganske vist en usynlig virkelighed.

I mit eget liv ser jeg ikke, at jeg er en ny og genfødt skabning, hvad ellers er Guds eget vidnesbyrd. Men stillet over for valget imellem at tro, hvad jeg ser, eller at tro og bekende, hvad Herren siger, må jeg vælge det sidste: at fæste lid til Ham, som ikke kan lyve, frem for til mit eget syndige og utilstrækkelige erkendelsesapparat. Og så må jeg lære at leve med, at "det skjulte og det konkrete, tro og kærlighed (gerninger) adskilles" Evangeliet er den pris værd.

Jeg ved ikke hvilke af disse virkeligheder, Stjernfelt ønsker at benægte. Vil han benægte den usynlige virkelighed, at jeg for Kristi skyld er retfærdig, taler han imod Herrens ord. Og vil han benægte den synlige virkelighed, at jeg stadig er en synder, (hvilket ingen, der kender mig, kunne drømme om at benægte!) taler han imod erfaring ..

Det er jo ét af den menneskelige religiøsitetens karakteristika, at den sjældent kan forlige sig med den tanke, at en usynlig virkelighed kan være virkelig virkelighed. Den gamle Adam er herlighedsteolog og anerkender kun den Guds virkelighed, som hans sanseapparat eller hans følelsesapparat bevidner. At tro Guds ord ene og alene af den grund, at det kommer fra Gud, er ham ikke nok. Han vil se, føle, erfare ...

Guds ord bevidner kirkens hellighed: den er hellig i Kristus. Det gælder, uanset hvor skjult den hellighed er bag synd og uklarhed. Guds ord bevidner ligeledes den enkelte kristnes retfærdighed: han er

retfærdig i Kristus, uagtet at han stadig er en synder.

Jeg skal gerne indrømme, at jeg faktisk lever i bevidstheden om to virkeligheder. Det er vel det, Stjernfelt ville kalde skizofreni. Selv føler jeg mig ikke særlig skizofren - men manglende sygdomserkendelse siges jo også at høre med til skizofreniens sygdomsbillede. I så fald er det forhold, at jeg ikke føler mig særlig skizofren, i virkeligheden det sikreste bevis for min skizofreni - ganske som det forhold, at morlil ikke kan flyve, tydeligt og ubestrideligt beviser, at hun er en sten.

For mig er det i virkeligheden langt mindre indviklet; jeg er en synder, det er Guds vidnesbyrd om mig, og det kan jeg desuden aflæse af mit liv, og det må jeg så tro på. Gud erklærer mig retfærdig, og det må jeg jo så også tro på. Simul justus et peccator; så nemt er det. Keine Hexerei, auch keine Behändigkeit - i lyset af Guds eget ord giver det sig selv.

Stjernfelts betragtninger over det lutherske kirkesyn anfægter mig ikke. For mig at se forholder han sig slet ikke til, hvad jeg kender som et luthersk kirkesyn, snarere til en vulgærprotestantisk karikatur deraf. Men alligevel, her til sidst: Netop fordi jeg og alle andre kristne stadig bærer det gamle menneske med dets tvivl og selvished og nederdrægtighed, må kirken have love og ydre ordninger til at holde kødet i tømme og således hjælpe de troende i striden med synden. Dermed er det ganske i overensstemmelse med og

en nødvendig konsekvens af luthersk lære, at kirken har ordninger og struktur. Og netop fordi jeg og alle andre kristne er på én gang syndere og retfærdige, plaget af tvivl og anfægtelser såvel som af al mulig anden synd, hvorved Han håndgribeligt og objektivt skænker os sin nåde.

KIRKEKALENDER

Kristendommen er ikke teori, men først og fremmest praksis. Mennesker kom til Jesus og spurgte: Hvad skal jeg gøre for at blive frelst? Hold budene, svarede han. Gør folkeslagene til mine disciple ved at døbe dem og lære dem at holde mine befalinger. At være Jesu discipel er altså at gøre noget.

Kirken giver sine døbte den belæring at de skal deltage i søndagens gudstjeneste. Der bliver det sagt, at kristentroen omfatter hele livet. Hvordan skal man leve hele sit liv som en tjeneste for Gud?

Det har noget med bibel og bøn at gøre. Der findes et stort antal vejledninger til daglig bøn og bibellæsning.

Nær Sala i Sverige findes et benediktinerkloster, som har sin plads indenfor den svenske lutherske kirke og er anerkendt af den. Dette kloster har i en årrække udsendt en kirkelig kalender, der angiver bibeltekster til hver dag i året.

I klosteret fejres messen hver morgen. Derudover bedes 7 tidebønner hver dag. Til hver dag er angivet tekster til messen, til morgen- og aftenbøn, samt til privat læsning. Ved at følge disse læsninger kommer man igennem hele bibelen på et år. (Læsningerne omfatter også de såkaldte apokryfiske skrifter).

Kalenderen kan selvfølgelig bruges uden man anvender alle de opgivne tekster. Fordelingen af teksterne retter sig efter kirkeåret. Hver dato har også en henvisning til en apostel, martyr, kirkelærer eller anden fremtrædende person fra Kirkens liv.

Kalenderen er et udslag af det liv, som leves i et bestemt benediktinske kloster. Men det er ikke nogen betingelse for at gøre brug af den, at man lever i et kloster. Den kan være til stor hjælp for kristne, som lever et almindeligt kristenliv i det verdslige samfund. Den kan bruges i den enkeltes morgen- og aftenandagt, og selvfølgelig også, hvis man er flere samlede. De først anførte tekster til alle dage er beregnede til brug ved den daglige messe. Men de kan selvfølgelig også bruges uden der holdes messe. En fast ordning for daglig bøn og bibellæsning er af uvurderlig betydning. Östanbäck Klosters kalender er en god hjælp til dette.

Og det er, som vi alle véd, disse nådemidler, der sammen med kirkens øvrige kendetegn gør kirken synlig - ifølge et gænt luthersk kirkesyn.

Jais H. Tinglund,
stud. theol.
Risskov.

Kalenderen plejer at udkomme i december og kan bestilles hos redaktøren af Re-formatio. Dens pris er formentlig ca. 50,-kr.

Johs. M. Nielsen.

ØKUMENI

-på det praktiske plan.

Fra førerkabinen på en lastbil er der en god udsigt. Og dér havde jeg siddet mange gange og skuet ud over det polske landskab. Set det i store træk. De store og velformede bakker; nydt farvespillet i nåletræernes stammer, når vi kørte gennem skovene og de store flokke af sortbrogede køer på de grønne enge. Og jeg havde nydt det, når træerne langs vejene pludselig samlede sig til en smuk allé, man kunne køre ind i. Men også mindre ting, kan man få øje på. En ensom vandrør på vejen lige netop der, hvor der er længst til husene. De små kolonihaver uden for byerne, de gamle og nedslidte huse og de ufærdige nye, bygget af kedsommelige, grå gasbeton-sten og i en stil der er lige så firkantet som det system der indtil for nylig regerede i landet. Når vi måtte sagtne farten for at passere en cyklist eller en hestevogn, så var der også tid til at få øje på den fattige og snavsede bondemand, der stod med en cigaret i sin mundvig i stalddøren, og tid til at se, at døren var både skæv og utæt. Der var tid til at se, at på hver gårdsplads er der en vippebrønd og ofte en mødding. Og når vi kørte gennem en by var der tid til at skue ned på fortovet, hvor der er mulighed for at falde over mere end hveranden flise, og se de travle mennesker gå der med indkøbskurve og

indkøbstasker, koner med tørklæder om hovedet og taljen markeret ved overgangen fra bluse til nederdel; runde hoveder, runde arme, runde kroppe. Men selv om vi sad dér, højt hævet over mængden, i førerkabinen, så nåede osen fra bilerne og de kulfyrede kakkelovne dog ind til os.

Jeg havde aldrig givet mig selv rigtig tid til at gå på gaderne sammen med de mange mennesker. Vi havde altid skyndt os ned og afleveret, hvad der var i hjælpetransporten, og så hjem igen. Men nu gik jeg der, dog ikke på en af gaderne i Polen, men i Litauens hovedstad Vilnius. Turen dertil var gået fint. Overnatning i Warszawa, ingen problemer ved den polsk-russiske grænse, og det var lyst endnu da vi fredag aften ved 9-tiden ankom til Vilnius. En ung mand hjalp os med at ringe til vore værtsfolk og fortælle dem, hvor i byen vi var, så de kunne komme og hente os, så kl. 22,30 sad vi på et af byens hospitaler og planlagde det videre forløb, og pludselig gik det op for mig, at det her var noget andet, end det jeg var vant til, for her var det ikke en velfungerende organisation, der tog imod hjælpen, men en afdeling på et hospital. Problemet blev dog løst, og vi kørte i sommernattens mørke til et andet hospital og læssede det

hele af og der var mange til at hjælpe. Al medicinen tog lægerne sig af og det brugte tøj blev anbragt i et rum ved siden af hovedindgangen til hospitalet. Og her kunne det selvfølgelig ikke blive! Det gik pludselig op for mig lørdag eftermiddag, da jeg gik på gaden. Jeg blev ikke bange, for hvad var der at blive bange for. Jeg syntes heller ikke, at jeg var dum, fordi jeg var kørt derned, jeg følte mig heller ikke ensom, for jeg var ikke alene, men det kom pludselig til mig, alt sammen: de nedslidte huse, de fattige byer, osen fra bilerne og meningsløsheden i verdens uretfærdighed. Hvorfor i al verden skulle jeg gå der og bringe hjælp til andre? Alt dette fyldte min krop med uro og mine øjne med tårer og da jeg vågnede søndag morgen var uroen endnu i min krop: Jeg skal af med det tøj! så jeg sagde til min vært: vi går til messe i kirken lige her om hjørnet. Af en eller anden grund var familien lidt nølende over for Caritas i Vilnius. Biskoppen var god nok, men de andre....Men jeg holdt på mit, og vi gik til en messe, hvis sprog jeg ikke forstod, men hvis liturgi, jeg kunne følge. Søndagsmenigheden var stor og den sang med, også på salmerne, selv om der ikke fandtes een eneste salmebog i kirken. Straks efter messens afslutning gik vi ind i sakristiet, og præsten forstod tysk og hørte efter. "Her er en dame fra Caritas", sagde han, "men ved De, at den lutherske kirke ligger i næste gade, og at der er gudstjeneste nu kl. 11,00?" Det vidste jeg ikke, i

hvert fald ikke, at der var gudstjeneste, så vi skyndte os derhen. Gudstjenesten var af gode grunde ikke i kirken, for den er først for nylig blevet givet tilbage til menigheden, men i en lille stue på første sal i baghuset. Der var ikke megen liturgi i gudstjenesten, til gengæld var der salmer, hvis melodier, jeg kunne synge med på og der var salmebøger til menigheden. Efter gudstjenesten fik jeg lov til at sige lidt til menigheden, fortalte den, hvem jeg er, hvorfor jeg var der, og at jeg havde noget brugt tøj, om de ville have det? Og det ville de gerne, og Caritas også, så tirsdag formiddag stillede den lutherske kirke med en lastbil ude ved hospitalet og kørte det hele ind til kirken, hvor så Caritas kunne hente sin del. Og nu kommer jeg så til det økumeniske i praksis. 1) Den lutherske kirke understregede meget stærkt: du skal fordele det imellem os! Så jeg sagde til Caritas: jeg har mange gange afleveret ting til Caritas (den romersk-katolske kirke) i Polen. Nu er jeg for en gangs skyld ved en luthersk kirke, så hver gang den får to sække, får I een! Det fandt man helt i orden, og jeg var glad over, at den fattige, lutherske kirke for en gangs skyld kunne give noget til den store og rige. 2) Af gode grunde var den lutherske kirkesal altid aflåst. Når man skal gennem porten, over gården, op ad trappen og hen ad en lang gang inden man når frem, så kan man ikke give adgang til stilhed og bøn uden for gudstjenestetiderne. Til gengæld var den romersk-katol-

ske kirke lukket op det meste af dagen, så her kunne jeg smutte ind når jeg gik en lille tur på gaden og tænkte på de mange hjælpetransporter, nedslidte huse, forslidte menne-

sker og verdens uretfærdighed og sige et stilfærdig: bed for os syndere, nu og i vor dødstime.

Knud Christensen
Frederikssund.

LÆST

Overskyet Himmel, forurennet Jord. En samtidsanalyse med afstikkere til nogle af tidens rødder. Af Bjørn Roksand. 108 sider. Hl. Trifons Ortodokse Forlag, Boks 9166, Vaterland, N-0134 Oslo 1. 75 norske kroner.

"Tro - i vor betydning - siger, hvem vi identificerer os med." Hvad dette er hos tidens mennesker, søger forfatteren at afdække - altså hvilke forestillinger der er bærende i det norske (og danske og alle vestlige) moderne samfund, med deres velfærds - "boom" og medfølgende økologiske og menneskelige problemer. Før industrialiseringen var der visse også problemer, "men de truede ikke hele verdens existens".

Forfatteren nævner nogle ideologier, der mere eller mindre præger næsten alles handlemåde: naturalismen, materialismen, subjektivismen og individualismen. Disse har bevirket, at man ikke længere beskæftiger sig med, hvad der egentlig er SANDT, men kun med hvad man (sikkert under påvirkning) oplever og føler bidrager til at realisere ens "meningsfyldte" identitet. Dermed er jeg'et, dets ensomhed og kropsimpulser sat i centrum. Alt, ikke mindst politik drejer sig om materielle værdier: "Du er, hvad du ejer!"

Efter dette tidss billede vender forfatteren sig i bogens anden del til "rødderne", altså forhistorien. Ingen nutidige forestillinger og holdninger er nemlig voxet frem af intet; foruden det, man siger, sidder der et umærkeligt "pensum i væggene", som klinger med. Til forskel fra andre verdensdele fik Europa kristendommen. Gudstroen blev forudsætning - altså det bedst mulige. Hvordan gik det da alligevel galt?

Her giver forfatteren et rids af udgangspunkterne for den kristne tro. Han er af fag psykolog, men med stor theologisk viden. Han har været engageret i norsk kirkeliv og er under arbejdet med denne bog gået over til den ortodokse kirke. Han skildrer læren om skabelsen og om mennesket, dets frihed og bestemmelse til at blive fuldkomment, samt læren om fristeren, der med sin tilskyndelse fik mennesket bragt i den tilstand, som kendes nu efter syndefaldet.

I det første årtusinde var alle kristne forenet i een Kirke. Spaltningen mellem Øst og Vest skete dels på grund af "Filioque" (den vestlige tilføjelse til trosbekendelsen, at Helligånden udgår også fra Sønnen), og dels på grund af romerpavens krav på bestemmende myndighed over hele Kirken. Dette vilkårligt ændrede gudsbegreb og totalitære kirkestyre avlede i Vesten den

tænkemåde, hvor moderne videnskab og ideologi kunne voxede frem. Dette tog fart i Renæssancen. Central plads indtager her filosofen René Descart (død 1650) Hans berømte sætning "Jeg tænker, altså er jeg" sætter Jeg'et i centrum og udviser en imponerende tillid til, at det, man selv tænker, må være sandt (blot man ser det "helt klart og tydeligt!")

Bogen fortsætter med at vise, hvordan den moderne kapitalisme voxede op på reformert grund. (Dette er først påvist af Max Weber -både af dennes og andres værdifulde bøger får man i nærværende bog let tilgængelige referater). At noget sådant kunne ske, hænger samme med prædestinationslæren: at Gud har forudbestemt nogle til frelse og andre til fortabelse (tegn på, at man var udvalgt, blev da succes i ens forretning!). Denne lære var særlig udtalt hos Calvin, men også Luther havde den.

I bogens tredie del skildres kristendommens grundvolde, med spørgsmål til protestantismen: Skriften (hvis autoritet de hævder stærkt, men om hvis tolkning der nu råder største forvirring), Kirken (der ikke er blot ordene alene, men Kristus som legemets hoved tillige med lemmerne - i hvem den Hellige Ånd stadig virker) Også nævnes den nor ske reformation (danskerekongens plyndring af Norge) og glimt fra den kirkelige nutid i Norge (der tydeligvis ligner Danmarks: homofili, kvindepræster og demokratisering).

I fjerde og sidste del findes "Indfald og Udfald" om adskillige emner: Identitetens problem; hvorfor folk søger kristendommen; " Hvad er Sandhed?"; tilgivelse i bøn; "Uden arbejde - uden identitet?"; voldens ofre.

Bogen spænder over en meget vid kreds af emner, ikke blot filosofiske og theologiske, men også økonomiske, arbejdsmilieu-mæssige, økologiske, juridiske og psykologiske. Den rummer markante orthodox-kristne svar, men er samtidig gennemført præget af en debatform, der måtte gøre den velegnet som grundbog i studiekredse. Den fortjener at blive kendt, og det norske, den er skrevet på, er så nær dansk, at den uden vanskelighed kan læses af danske læsere. Lad ovenstående antydning af indholdet give lyst til selv at læse det hele!

Det emne at danne sig et overblik over hele vor kulturs baggrund og derved kunne pege på, hvilke veje der bør følges og hvilke undgås, er naturligvis (som også forfatteren veed) et kolossalt emne, som man aldrig bliver færdig med detaljstudier af; men samtidig er det af afgørende betydning for ens åndelige udvikling at få rede på, hvis altså man vil være andet end et "bevidstløst" ekko af "Tidsåndens" dominerende propaganda.

Bogen er så langt fra begrænset til specialister, at den tvært imod er dediceret til "manden på gaden"!

Nok det vigtigste indtryk, som bogen efterlader, er, at den peger på en asketisk livsform i stedet for det katastrofale overforbrug og spild. Fotios (Ole Fr. Stjernfelt) Munk i Paracletens Kloster, Oropos, Grækenland.

INDHOLD 1991. 34. ÅRGANG

Forsidebillederne er ikoner af den svenske maler Sven Bertil Svensson.	
Roald Flemestad: Paven og den lutherske kirkeordning III	2
Lise Bloch: Tanker efter et kirkestævne	7
Helge Haystrup: Fra oldkirkens symbolverden IV	9
Rolf Slot-Henriksen: Synliggørelsen af det kristne menneskesyn	11
H.C.Christensen: Kommentar til arbejdsgrundlaget for F.K.F.	18
Hugh Winsley: Anmeldelse af INTROITUS	23
H.C.Christensen: Ånden kan ikke bindes	23
P.Østerby-Jørgensen: Liturgiske bemærkninger	26
Roald Flemestad: Paven og den lutherske kirkeordning IV	30
Peter Østerby-Jørgensen: Liturgiske bemærkninger	35
Anne Jeppesen: Anmeldelse af sangbog	36
Sven-Bertil Svensson: Ikoner	37
Program for Landskonventet:	41
Et svar fra ROM:	45
Peter Østerby-Jørgensen: En bemærkning	47
Fakta om nogle bevægelser i Church of England:	48
Johs. Nielsen: Derfor blev jeg højkirkelig	50
Biskop Bertil Gärner: Kirken, et værn for sandheden	51
Regin Prenter: Læren om alle menneskers frelse	58
Poul Ulsdal: Regin Prenter til minde	65
Ole Frederik Stjernfelt: Usynlig Kirke	68
Helge Haystrup: Fra oldkirkens symbolverden V	70
Christian Braw: Estlands folk finder sin kirke	73
Peter Østerby-Jørgensen: Liturgiske bemærkninger	75
Sven Hansen: Mulighedernes marked	76
Poul Exner: Formandsberetning	79
Jørgen Thorgaard: Et ord om folkekirken efter krigen	86
Helge Tagatz: Kommentar til artiklen om skriftemålet i arbejdsgrundlaget for FKF	92
Jørgen Em. Hansen: Theodor Kühl in memoriam	94
Poul Ulsdal: Forsvar for Folkekirken	96
Peter Østerby-Jørgensen: Liturgiske bemærkninger	100
Sven Hansen: Referat af Christian Führers tale på Landskonventet	103
Jesper Serner-Pedersen: Prædiken over Johs. 17,24-26	104
Christian Braw: Red sandheden	107
Johs. M. Nielsen: Boganmeldelse	108
Margit Deckert: Resumé	108
Jan Stolt: Sejlads	111
Jørgen Kieler: Rejsebrev fra Israel	114
Christian Braw: For himmel, ikke for jord	119
Andreas Rude: Den store hvide flok	122
Peter Østerby-Jørgensen: Liturgiske bemærkninger	126
Bjørn Hansen: Kommentar I. Om Nadveren	128
Peter Østerby-Jørgensen: Kirkelig Familielejr?	130
Jais H. Tinglund: Usynlig virkelighed	131
Johs. M. Nielsen: Kirkekalender	134
Knud Christensen: Økumeni på det praktiske plan	135
Ole F. Stjernfelt: Læst	137

KNUD CHRISTENSEN

KIRKEGADE 9

RESERVERET P 3600 FREDERIKSSUND

RE-FORMATIO

udgives af

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

Ansvarshavende redaktør:

Sognepræst Knud Christensen,
Kirkegade 9, 3600 Frederikssund.
Telefon 42 31 03 39.

Redaktionsudvalg:

Pastor Anders Studsgaard,
Havervad 7,6780 Skærbæk.
Pastor Poul Ulsdal,
Kirkegade 88, 6700 Esbjerg
Sognepræst Peter Østerby-Jørgensen,
Galtrup, 7950 Erslev Mors,
Stud.teol. Jais H. Tinglund,
Åvej 1, 8240 Risskov.

Ekspedition:

Bladet koster 60 kr. årligt i abonnement, for
studerende 40 kr. årligt. Beløbet indbetales til
FKFs regnskabsfører, sognepræst Olav Fog,
Præstegårdsvej 11, Blåhøj, 7330 Brande.
Telefon 75 34 50 61. Postgiro 2 08 81 42.

Fællesskabet**KIRKELIG FORNYELSE****Formand:**

Sognepræst Poul Exner,
Gymnasievej 4, 2620 Albertslund.
Telefon 43 62 28 38.

Bestyrelsen iøvrigt:

Sognepræst Olav Fog,
Præstegårdsvej 11, Blåhøj, 7330 Brande.
Sygeplejerske Anna C.B. Hansen,
Vestervang 21, 6th, 8000 Århus C
Kirketjener Kate Pedersen, Storkens Kvar-
ter 5B, 2620 Albertslund.
Sognepræst Bjørn Hansen, Vardegade 14,
2100 København Ø.

Medlemmer betaler 160 kr. årligt til fællesska-
bet. Dette beløb omfatter også abonnement
på Re-formatio. Ægtepar 190 kr. Studerende
og pensionister betaler 80 kr. for enkeltmed-
lemsskab. Pensionistægtepar 95 kr.

Re-formatio's Forlag:

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE's
forlag, Præstegårdsvej 11, Blåhøj, 7330 Bran-
den. Telefon 75 34 50 61

Ekspedition og daglig ledelse:

Poul Ulsdal, Kirkegade 88, 6700 Esbjerg. Tele-
fon 75 13 81 05. Postgiro 5 61 60 50.

INDHOLD - NR. 5 - NOVEMBER 1991 34. ÅRGANG

Forsidebilledet er en ikon af den svenske maler Sven Bertil Svensson	
<i>Jørgen Kieler:</i> Rejsebrev fra Israel	114
<i>Christian Braw:</i> For himmel, ikke for jord	119
<i>Andreas Rude:</i> Den store hvide flok	122
<i>Peter Østerby-Jørgensen:</i> Liturgiske bemærkninger	126
<i>Bjørn Hansen:</i> Kommentar I. Om Nadveren	128
<i>Peter Østerby-Jørgensen:</i> Kirkelig Familielejr?	130
<i>Jais H. Tinglund:</i> Usynlig virkelighed	131
<i>Johs. M. Nielsen:</i> Kirkekalender	134
<i>Knud Christensen:</i> Økumeni på det praktiske plan	135
<i>Ole F. Sjernfelt:</i> Læst	137